

Veľké dychové orchestre na Slovensku

stav v akom sa nachádzajú, porovnanie so susednými krajinami, návrhy na zlepšenie

materiál zostavený na základe poznatkov získaných na podujatí

MEDZINÁRODNÝ SEMINÁR O PROBLEMATIKE VEĽKÝCH DYCHOVÝCH ORCHESTROV V SR A V4.

zameraný na hľadanie ciest zabezpečenia podmienok pre rozvoj dychových orchestrov na Slovensku

Považská Bystrica, kino Mier, 13.9.2014

Lektori zo Slovenska, Česka, Poľska, Maďarska, Rakúska, vstúpenia účastníkov z pléna.

Lektori:

Libor Mikl (ČR), riaditeľ ZUŠ Morava Zlín, dirigent VDO ZUŠ Zlín

Michał Kogutowicz (PL), dirigent Parafialna Orkiestra Deta Laskowa)

János Krasméri (H), riaditeľ ZUŠ Tótkomlós, dirigent MLDO Tótkomlós

Hannes Kaufmann (A), dirigent VDO Eisenstadt/ St. Georgen, spolková krajina Burgenland

Adam Hudec (SK), hudobný skladateľ, Čestný predseda ZDHS

OBSAH

	strana
Úvod	2
1. Porovnanie niektorých ukazovateľov týkajúcich sa dychových orchestrov v krajinách V4 a v Rakúsku.	3
2. Počet orchestrov a dôvody, prečo ich máme iba toľko.	4
3. Financovanie.	5
4. Podujatia s dychovou hudbou a súťaže dychových orchestrov.	6
5. Spolupráca s krajinami V4 a Rakúskom.	6
6. Vydavateľstvá notového materiálu.	7
7. Návrhy, podnety na zlepšenie podmienok pre vznik a existenciu veľkých orchestrov.	7

Príloha:

Zborník príspevkov z Medzinárodného seminára o problematike veľkých dychových orchestrov v SR a V4, Považská Bystrica 13. september 2014

Úvod.

Situácia, v akej sa nachádzajú veľké dychové orchestre na Slovensku je žalostná. Pred 25. rokmi (pred rokom 1989) sa takmer v každom väčšom meste nachádzal veľký dychový orchester, v niektorých aj dva. Teraz v niektorom kraji nie je ani jeden. Situácia sa stále zhoršuje. Prečo to tak je, nad tým by sme sa chceli zamyslieť a chceme hľadať cesty, ako pomôcť tomu, aby veľké dychové orchestre nezanikli, ale vznikali. Situácia za predchádzajúceho režimu bola úplne iná. Veľké orchestre vznikali pri fabrikách, pri kluboch ROH a ďalších inštitúciách, ktoré dnes neexistujú. Zodpovednosť za vznik a existenciu dychových orchestrov sa začína prenášať na Základné umelecké školy. V súčasnej dobe bez ZUŠ nemáme šancu, aby veľký dychový orchester vznikol.

Porovnajme skúsenosti od nás a zo zahraničia, aby sme mohli poznatky posunúť na naše inštitúcie v oblasti školstva, kultúry. Zamerajme sa na to, ako pracujú orchestre na Slovensku, v zahraničí, čo si môžeme zobrať za príklad a čo môžeme ponúknuť my.

1. Porovnanie niektorých ukazovateľov týkajúcich sa dychových orchestrov v krajinách V4 a v Rakúsku.

Seminár zaoberajúci sa problematikou veľkých dychových orchestrov konaný v rámci podujatia Vyšehradské dni dychovej hudby sa zaoberal nasledovnými okruhmi otázok: počet/veľkosť orchestrov, podujatia s dychovou hudbou, financovanie, vydavateľstvá notového materiálu, spolupráca s krajinami V4 a Rakúsku.

V nasledujúcej tabuľke sú zobrazené údaje z jednotlivých krajín.

			Slovensko	Česko	Maďarsko	Poľsko	Rakúsko
pred r. 1989	počet orchestrov	celkom	500				
po r. 1989	počet orchestrov	v Združení DH	150	93	140		2169
		celkom	200	200		2000	2500
		Veľké DO	20	73	120	1600	2169
		Veľké DO dospelí	10	50			
		Veľké DO deti/mládež	10	23			
		Malé DO	170	127	20	400	331
		mažoretky	10	-			
	počet hudobníkov	celkom				150000	109000
		podiel ľudí do 30 rokov				80%	63%
		podiel žien a dievčat				50%	47%
	financovanie Združenia DH	chod Združenia	členské príspevky	členské príspevky	členské príspevky	členské príspevky	členské príspevky
			2% dane				
		podujatia, festivaly	granty ministerstiev	granty ministerstiev	granty ministerstiev	granty ministerstiev	granty ministerstiev
			iné granty	iné granty	iné granty	iné granty	iné granty
			obce	obce	obce	obce	obce
	financovanie hudobných škôl	učitelia, budovy, energie	štát, obce	štát, obce	štát, obce	štát, obce	štát, obce
			rodičia	rodičia	rodičia	rodičia	rodičia
	spolupráca so zahraničím	vysielanie Združením	nie	nie	nie	nie	nie
		samosťatne organizovaná orchestrami	áno	áno	áno	áno	áno
	vydavateľstvá notového materiálu	domáci autori pre VDO	nie	nie	áno	?	áno
domáci autori pre MDO		nie	áno	áno	?	áno	
zahraničný autori		internet	internet	áno	internet	áno	

* - v každej spolkovéj krajine je kancelária Zväzu DH s 1-2 pracovníkmi platenými zo zdrojov na kultúru spolkovéj krajiny
funkcionári centrály - Rakúskeho zväzu dychových hudieb pracujú zadarmo

V rámci Zväzu pôsobí Mládežnícky zväz DH, ktorý dostáva financie na činnosť z Ministerstva mládeže a športu.

. - odznelo na seminári

2. Počet orchestrov a dôvody, prečo ich máme iba toľko.

Po r. 1989 nastal výrazný pokles počtu orchestrov v krajinách východného bloku. Na Slovensku počet orchestrov klesol z 500 na súčasných cca 200.

Pozrime sa na veľkosť jednotlivých krajín z pohľadu počtu obyvateľov. Porovnateľné sú krajiny Česko (10 miliónov), Maďarsko (10 miliónov), Rakúsko (8 miliónov), ku nim sa dá zaradiť Slovensko (5 miliónov). Poľsko už je oveľa väčšia krajina (38 miliónov).

V Česku, Maďarsku a na Slovensku je počet orchestrov približne rovnaký, cca 200 (z Maďarska nemáme presný údaj o orchestroch pôsobiacich mimo Zväzu dychových hudieb). Ale veľkosťou podobné Rakúsko už má 10x viac orchestrov (cca 2500). Je to priepastný rozdiel. Niekoľko násobne väčšia krajina Poľsko má potom približne toľko orchestrov ako Rakúsko (cca 2000).

Krajiny V4 (Česko, Slovensko, Maďarsko, Poľsko), teda krajiny bývalého východného bloku za Rakúskom markantne zaostávajú. Zdá sa že tento jav odráža pomer ekonomickej výkonnosti jednotlivých krajín. Napr. priemerná hrubá mzda v jednotlivých krajinách, cca: Rakúsko 3500 EUR, Česko 960 EUR, Slovensko 830 EUR, Poľsko 820 EUR, Maďarsko 818 EUR. Teda je to odrazom toho, akú časť vyprodukovaných zdrojov môže krajina použiť na kultúru. A taktiež to, či bežní ľudia sa môžu vo voľnom čase venovať záľubám alebo im zabezpečovanie základných životných potrieb zaberá väčšinu dňa a na záľuby a kultúru im čas neostáva.

Ako je už spomenuté vyššie, podľa údajov Národného osvetového centra (NOC), do r. 1989 na Slovensku pôsobilo okolo 500 dychových orchestrov, orchestrov dospelých, mládežníckych a detských, všetko spolu. Po r. 1989 keď v nejakom meste zanikla fabrika, bezprostredne potom zanikol aj dychový orchester. Je teda evidentný rozdiel vo financovaní kultúry pred r. 1989, keď kultúra bola financovaná zo zdrojov, ktoré sa v danom regióne vyprodukovali. Takýto jav sa dnes na Slovensku už v podstate nevyskytuje. Jediným orchestrom, ktorý je podporovaný firmou je DO Železiarne Podbrezová.

Výsledok je teda taký, že dnešnej dobe na Slovensku je v ZDHS registrovaných okolo 150 dychových hudieb (orchestrov dospelých, mládežníckych a detských), a toto číslo zahŕňa aj niekoľko skupín mažoretiek. Mimo ZDHS pôsobí asi 50 ďalších DO. Veľmi zlé je to, že z tohto počtu je veľkých DO dospelých okolo 10, a mládežníckych a detských veľkých DO asi tiež 10. Všetko ostatné sú kapely malého obsadenia, okolo 12 hudobníkov plus spev, alebo zoskupenia ešte s menším počtom hudobníkov. V oblasti malých DO sme výborní, v oblasti veľkých DO sme na tom veľmi, veľmi zle.

Záujem učiteľov o prácu s orchestrami na ZUŠ nie je veľký. Mladí učitelia počas štúdia na konzervatóriách nie sú na takúto činnosť pripravovaní. Na Slovensku je 16 konzervatórií, ale na žiadnom z nich nepracuje dychový orchester počas celého roka. Na niektorých z nich zostávajú orchester na príležitostné vystúpenia niekoľkokrát v roku. Napr. v Maďarsku orchestre na konzervatóriách a vysokých školách majú. Dôležitým faktorom na druhej strane je, že nie je spoločenská objednávka a o vystúpenia orchestrov nie je záujem. Pozvať 40 – 50 členný orchester na vystúpenie, len zabezpečenie občerstvenia sa stáva pre organizátorov podujatí nákladným. A ak by orchester pýtal ešte aj honorár, tak ho nikam nepozvú.

Sú krajiny, v ktorých detské orchestre dosahujú veľmi vysokú úroveň, napr. japonské deti hrajú vynikajúco už vo veku 10 rokov (na internete sú dostupné videá). Je preto potrebné zamyslieť sa aj nad spôsobom výučby hudobnej výchovy na základných školách. V Japonsku a Kanade sa deti učia namiesto písania nôt hrať na husliach, akordeónoch. Tieto deti potom majú určité schopnosti a tvoria základňu, z ktorej sa dá vytvoriť aj dychový orchester.

3. *Financovanie*

Hudobné školy

Financovanie hudobných škôl na Slovensku je podobné ako v susedných krajinách V4 a v Rakúsku. Školy sú financované zo štátneho rozpočtu a rozpočtu samospráv. Ak chceme, aby na hudobných školách pracovali veľké dychové orchestre alebo iné veľké súbory, je potrebné aby sa toto zohľadnilo aj objeme prostriedkov, ktoré školy k dispozícii majú. Je treba rozpočty škôl navýšiť, nastaviť pravidlá aby prostriedky boli efektívne využité.

Veľmi dobrý prístup ku hudobným školám majú obce v Rakúsku. Žiaci do hudobných škôl prichádzajú z kapiel, orchestrov, hudobných spolkov pôsobiacich v obciach, mestečkách, dolinách, kde každý orchester má svoju históriu. Keď sa mladí muzikanti niečo naučia vo svojej kapele, potom sa idú vzdelávať do hudobnej školy, kde sa dostanú na vyššiu úroveň. Obce musia platiť určité poplatky hudobnej škole za svojich žiakov.

Žiaci chodia potom predovšetkým hrať naspäť do kapiel a orchestrov vo svojich obciach. Teda starostom obcí sa oplatí vysielat' deti do hudobných škôl, odkiaľ sa im vrátia vyškolení a lepší hráči.

Združenia/ zväzy dychových orchestrov

Financovanie činností združení orchestrov dychovej hudby je podobné vo všetkých krajinách V4 a v Rakúsku.. Združenia sú financované z členských príspevkov. Na činnosť nedostávajú podporu od štátu ani z rozpočtov samospráv. Ak organizujú nejaké podujatia (festivity, semináre, súťaže), musia žiadať o finančné prostriedky z grantových programov rôznych inštitúcií (hlavne ministerstiev). Na Slovensku je to Ministerstvo kultúry, Hudobný fond. Tieto prostriedky sú však účelovo viazané na aktivity konkrétnych projektov (napr. Vyšehradské dni dychovej hudby, Dychfest, Seminár mladých talentov, Autorská súťaž Novomestská nota a pod.), musia byť podrobne zúčtované a nesmú byť použité na iné účely, teda ani na úhradu výdavkov zabezpečujúcich bežný chod Združenia.

Platených funkcionárov má iba Združenie v Rakúsku. Na centrálnej úrovni pracujú funkcionári zadarmo, avšak v každej z deviatich spolkových krajín má Zväz svoju kanceláriu, v ktorej pracujú 1 – 2 ľudia (záleží na veľkosti spolkovej krajiny). Títo ľudia sú platení z financií na kultúru príslušnej spolkovej krajiny. V rámci Zväzu pôsobí Mládežnícky zväz DH, ktorý dostáva financie na činnosť z Ministerstva mládeže a športu.

Sponzori

o dychovú hudbu, orchestre nemajú záujem.

4. Podujatia s dychovou hudbou a súťaže dychových orchestrov.

Festivaly dychových orchestrov sú prevažne organizované mestami a miestnymi inštitúciami, pričom samotné orchestre berú na seba značnú časť organizačných povinností. Takáto situácia je vo všetkých krajinách V4 a v Rakúsku. Na Slovensku a v Čechách je v podstate už iba jedna súťaž pre veľké orchestre. Lepšia situácia je v Poľsku, Maďarsku a hlavne v Rakúsku. Je to dané aj počtom orchestrov, ktoré v jednotlivých krajinách majú. V Rakúsku majú festivaly, na ktorých sa zúčastňuje niekoľko tisíc hudobníkov. V Maďarsku, Česku, Rakúsku majú aj súťaže dychových orchestrov ZUŠ. Na Slovensku bola takáto súťaž pred r. 1989, ale zanikla. Vo všetkých krajinách je potom veľa podujatí, na ktorých ale vystupujú zoskupenia s menším počtom hudobníkov (malé dychové orchestre).

Na Slovensku ZDHS spolupracuje pri organizovaní súťaží a festivalov predovšetkým s Národným osvetovým centrom (NOC) a mestami a obcami, v ktorých sa podujatie uskutočňuje. V kategórii veľkých dychových orchestrov sa koná raz za 3 roky podujatie Vyšehradské dni dychovej hudby, ktoré je voľným pokračovaním festivalu Pádívého Trenčín (bol organizovaný v rokoch 1966 - 2008). Pre detské a mládežnícke orchestre sa koná každé 2 roky súťaž Hečkova Súča v Dolnej Súči. Pre malé DO sa každé 2 roky organizuje celoštátna súťaž v Lednických Rovniach. Vyhlasovateľom vyššie uvedených súťaží je NOC, ZDHS plní úlohu odborného garanta.

ZDHS má aj podujatia, pri ktorých je hlavným organizátorom. Reprezentačným podujatím je festival „Dychfest“, ktorý sa postupne konal už vo všetkých samosprávnych krajoch Slovenska. ZDHS založilo tradíciu autorskej súťaže skladieb pre malé DO Novomestská nota, ktorá je dnes organizovaná v spolupráci so Združením skladateľov dychovej hudby (ZSDH). V tomto roku sa uskutočnil prvý ročník autorskej súťaže koncertných skladieb pre veľké DO s názvom INTERMEZZO 2014. ZDHS organizuje workshopy, semináre za účelom vzdelávania mladých hudobníkov a skladateľov.

5. Spolupráca s krajinami V4 a Rakúskom.

ZDHS z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov nevysiela orchestre do zahraničia. Spoluprácu so zahraničím si orchestre organizujú samé (podobne tomu je aj v ostatných krajinách V4 a v Rakúsku). Orchestre sa zúčastňujú festivalov vo všetkých krajinách V4 aj v Rakúsku: Kolín, Ostrava, Fryšták, Hodonín (ČR), Rybník, Jastrzebie-Zdrój (PL), Békéscsaba, Tótkomlóš (H), Viedeň (A). Orchestre z týchto krajín sa zase zúčastňujú na festivaloch na Slovensku.

Najintenzívnejšie kontakty sú medzi orchestrami v pohraničných oblastiach jednotlivých krajín a Rakúska. Napr. rakúske orchestre pri maďarských hraniciach často vystupujú v Šoproni. Orchestre v oblasti nad Viedňou a v severnej časti Rakúska majú dobré kontakty so Slovenskom a Českou republikou (Južné Čechy).

6. Vydavateľstvá notového materiálu.

Na Slovensku a v Čechách sa noty pre veľké dychové orchestre nevydávajú. Vydávajú sa noty iba pre malé dychové orchestre (ZDHS na Slovensku, vydavateľstvá pána Kubeša a pána Steranku v Čechách). Vydavateľstvá nôt pre veľké orchestre majú v Maďarsku a v Rakúsku, vydávané sú skladby domácich autorov. V Poľsku sú internetové vydavateľstvá v ktorých je možné kúpiť úpravy skladieb autorov vážnej hudby, skladby anglosaských autorov a aranžmány skladieb žánrov pop, jazz, rock.

ZDHS plánuje vydať skladby pre veľké orchestre, ktoré boli predstavené na autorskej súťaži INTERMEZZO 2014. V posledných rokoch sú slovenskí skladatelia nútení vydávať svoje skladby v Rakúsku alebo Nemecku.

Na Slovensku ľudia z hudobných škôl pociťujú nedostatok materiálov pre začínajúce detskú orchestre.

7. Návrhy, podnety na zlepšenie podmienok pre vznik a existenciu veľkých orchestrov.

1. Vypracovať podrobný materiál, ktorý zachytí stav veľkých dychových orchestrov na Slovensku a v susedných krajinách, popíše príčiny tohto stavu, navrhne kroky a činnosti, ktoré treba v budúcnosti urobiť (ZDHS v spolupráci s riaditeľmi ZUŠ).
2. Osloviť príslušné sekcie ministerstva školstva a kultúry, ponúknuť riešenia popísané v materiáli z bodu 1., zahájiť kontinuálnu spoluprácu ministerstvami. Spolupráca môže mať napr. podobu ako Poradný zbor pri NOC (ZDHS).
3. V spolupráci s mestami a obcami hľadať zdroje pre financovanie práce s orchestrami na ZUŠ (riaditelia ZUŠ, starostovia, primátori, pracovníci ministerstiev).
4. Osloviť ľudí, ktorí majú prax s prácou s orchestrami, aby viedli orchestre pri ZUŠ, alebo spolupracovali pri nácvikoch. Jedná sa hlavne o bývalých vojenských hudobníkov, členov profesionálnych telies (ZDHS, riaditelia ZUŠ).
5. Hľadať možnosti pre vystupovanie orchestrov na regionálnej úrovni (krajskí predsedovia ZDHS, regionálne osvetové strediská).
6. Organizovať podujatia na zviditeľnenie práce orchestrov. Napr. tradíciu VIANOČNÝCH KONCERTOV na celoslovenskej úrovni, - (štafeta spolkov ako Vianočné svetlo, s veľkou medializáciou a publicitou).
7. Zabezpečiť sústavnú propagáciu DH v médiách (ZDHS, orchestre samostatne)
8. Zoberať sa spôsobmi výučby hudobnej výchovy na základných školách. Hľadať alternatívne spôsoby, ktoré viac zaujmú deti a prilákajú ich, aby sa hre na nástroje venovali vo väčšej miere (ministerstvo školstva).